

<https://doi.org/10.21301/eap.v20i1.5>

**Весна Вучинић Нешковић**

*Одељење за етнологију и антропологију  
Филозофски факултет Универзитет у Београду  
vvucinic4@gmail.com  
<https://orcid.org/0000-0002-2954-0399>*

**Катарина Микљан**

*Етнографски музеј у Београду  
postakatarinina@gmail.com  
<https://orcid.org/0009-0004-1798-9676>*

## **Антропологија дипломатије: Теорија, пракса и савремени изазови\***

**Апстракт:** Овај рад истражује теоријске, методолошке и емпиријске доприносе антропологије дипломатије у проучавању међународних односа, истичући њен значај у контексту савремених глобалних изазова. Антропологија дипломатије наглашава интердисциплинарност, етнографски приступ и критичко преиспитивање дипломатских пракси, анализирајући концепте попут дипломатског дискурса, свакодневне дипломатије и утеловљених дипломатских пракси. Рад посебно осветљава примену антрополошких метода у глобалној здравственој дипломатији, указујући на везу између здравља, спољне политике и националне безбедности. Аутори истражују како антрополошки увиди могу допринети разумевању међународних тензија, преговарачких процеса и међукултурних интеракција, те креирању праведнијих и мирољубивијих глобалних односа. У раду се анализирају кључне дебате међу истраживачима у овој области и предлажу правци будућих истраживања који могу унапредити примену антрополошких знања у дипломатији.

**Кључне речи:** антропологија дипломатије, свакодневна дипломатија, дипломатски дискурс, глобална здравствена дипломатија, међународни односи

### **Одређење појмова антропологија дипломатије и глобална здравствена дипломатија**

С обзиром на то да се овај рад бави антропологијом дипломатије, као полазиште је потребно узети општу дефиницију појма дипломатије.

\* Истраживање спроведено за овај рад финансирано је од стране Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије као подршка научног истраживања на Филозофском факултету Универзитета у Београду.

Према онлајн речнику Меријам-Вебстер, дипломатија се дефинише као „умеће и пракса вођења преговора међу нацијама”.<sup>1</sup> Као друго значење, у истом речнику истиче се „такт, вештина решавања питања без изазивања непријатељства”.<sup>2</sup> У једном од првих зборника радова посвећених антропологији дипломатије под називом *Антрополошка дипломатија: Студије случаја у примени антропологије међународних односа* (Magnarella 1982) Роналд Коен наглашава да антропологија дипломатије настоји да дипломатске односе разуме као интеракције независних, корпоративних јединица (тј. колективних ентитета попут племена или нација) које признају само сопствену сувереност (Cohen 1982, 3). Овакво схватање биће заступљено и у овом раду. Исти аутор наводи да значење, квалитет и садржај тих односа почетком осамдесетих година 20. века постају предмет истраживања у оквиру антропологије дипломатије.

Ивер Нојман, норвешки политиколог и друштвени антрополог, истиче да је дипломатија свакодневна активност која је одувек била саставни део друштвеног живота свуда где су постојали засебни политички ентитети (Neumann 2016, 15). Он наводи да се држава обликује, између осталог, кроз интеракцију с другим државама. Управо због тога, дипломатија значајно утиче на обликовање државе и има важну улогу на глобалној политичкој сцени (Neumann 2012). Нојман поима дипломатију као интегративни механизам глобалне политике која се данас динамично развија (Neumann 2012, 1–2). Основна питања која он поставља, која су уједно и темељна за антропологију дипломатије, јесу следећа: ко су данас дипломате, шта је природа њиховог посла, шта је у ствари дипломатија, како дипломате перципирају свој рад, где се дипломатија спроводи и у чију корист, ко је обликује и у којим историјским околностима, шта обухвата процес дипломатије, као и какав је њен утицај на међународну политику.

Коен сматра да антрополошка анализа може допринети бољем разумевању интереса и циљева држава, који почивају на различитим логикама, односно на претпоставкама о томе шта се сматра вредним, моралним, или пожељним у међудржавним односима (Cohen 1982, 14). У савременом свету људи из веома различитих култура живе и делују у сложеном међународном окружењу, које обухвата организације које делују на глобалном нивоу, попут Уједињених нација (УН), Организације за храну и пољопривреду (ФАО), Организације Уједињених нација за образовање, науку и културу (УНЕСКО), Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД) и разних невладиних организација.

Дипломатски актери такође често потичу из различитих култура, поседују различите вредносне и симболичке системе, као и специфичан

<sup>1</sup> <https://www.merriam-webster.com/dictionary/diplomacy> Приступљено 22.9.2024.

<sup>2</sup> <https://www.merriam-webster.com/dictionary/diplomacy> Приступљено 22.9.2024

говор тела, укључујући обрасце седења, стајања, одевања и проксемику. Коен истиче да упркос томе они „за преговарачки сто могу донети разумевање услова и културних пристојности потребних за комуникацију и споразумевање” (Cohen 1982, 16). Он наглашава да антропологија може пружити значајан допринос у разумевању циљева и мотивација нација за успостављање и одржавање одређених међународних односа. На пример, нова потреба или потражња за ресурсима попут хране или нафте ствара нове дипломатске односе, међузависности и националне циљеве (Cohen 1982, 19). На крају, Коен закључује да су антрополози, захваљујући својој вештини у анализи културно условљених потреба, најбоље опремљени за истраживање и разумевање начина на који настају потребе, и како ће оне утицати на међународне односе (Cohen 1982, 19). Константину и Шарп сматрају да је антропологија, заједно са социологијом, поново повезала дипломатију са свакодневним животом и уобичајеним праксама, показујући да дипломатија није искључиво домен политике (Constantinou and Sharp 2016, 23).<sup>3</sup> Антрополошка теорија, осим што пружа увиде у начине успостављања и трансформације дипломатских односа, може помоћи и у предвиђању последица одређених акција. Како Рорл наводи: „Када разумемо како ствари раде, тј. функционишу, теорију можемо применити на низ разноврсних ситуација, једноставно мењајући садржај независних варијабли” (Rohrl, 1982, 26).

Значајни аутори у области антропологије дипломатије у 21. веку, као што су Браун, Нојман, Марсден, Ибањез-Тирадо и Хениг, ослањају се на идеју дипломатије као флуидног и променљивог процеса који се стално обнавља, као дискурса који обликује људске праксе, те као научену и утеловљену праксу. Марсден, Ибањез-Тирадо и Хениг су развили концепт *свакодневне дипломатије*, који је усмерен на проучавање начина на које заједнице доживљавају историјске и актуелне геополитичке процесе, и како њихова искуства у тим процесима обликују њихово разумевање себе и заједнице којој припадају (Marsden 2016, 6).

Ивер Нојман предлаже концепт *дипломатског дискурса*, настојећи да прикаже дипломатију као *настајући дискурс*. Он тврди да је дискурс предуслов за акцију, јер обезбеђује скуп друштвено препознатих радњи и средстава који нам омогућавају да препознамо када су те радње прикладне и како их треба спровести (Neumann 2012, 57). Према његовом мишљењу, анализа дипломатског дискурса – односно *проучавање предуслова за акцију*

---

<sup>3</sup> Аутори наводе да је Рагнар Нумелин у свом раду „Почеци дипломатије” (Numelin 1950) приказао бројне преддржавне и недржавне дипломатске активности међу племенима и групама у не-западним друштвима – размена поклона, учешће у верским ритуалима и друго (Constantinou and Sharp 2016, 23).

– мора бити употпуњена анализом дипломатске праксе, која представља *акције обликоване самим дискурсом* (Neumann 2012, 57–58). Дипломатија подразумева усвајање скупа дипломатских пракси и наратива, њихову примену и, самим тим, потврду самог дискурса (Neumann 2012, 128). Он указује да дипломатске праксе подстичу људе на успостављање пријатељских или непријатељских односа, одигравају се у конкретним ситуацијама за које актери понекад нису у потпуности припремљени, перформативне су и стилизоване, повезане с акцијама других актера, и убичајене, јер се одвијају свакодневно (Neumann 2012, 62).

Глобална здравствена дипломатија (ГЗД) може се сматрати једним од истраживачких домена антропологије дипломатије, који на јасан начин илуструје флуидност и променљивост дипломатских пракси, као и примену дискурса.

Промене у финансирању здравственог развоја, пораст фармацеутских и клиничких истраживања у области глобалног здравља, као и појава нових изазова у вези с *био-безбедношћу* (Adams, Thomas, E. Novonty and Hannah Leslie 2008, 321–322), учинили су здравље кључним за остварење три глобална циља. Ови циљеви су: *безбедност* – на пример, страх од глобалних пандемија и међународног ширења патогена; *економија* – као што је брига о економским последицама лошег здравља на развој или утицај пандемија на глобално тржиште; и *друштвена правда* – кроз поновно успостављање здравља као друштвене вредности и људског права, залагање за доступност лекова и примарне здравствене заштите, као и позивање богатих држава да улажу у глобалне здравствене иницијативе (Kickbusch 2011, 1).

Кели Ли и Ричард Смит дефинишу ГЗД као процес у којем државе, недржавни и други институционални актери преговарају о здравственим питањима и користе здравствене концепте и механизме за остваривање одређених политичких, економских или друштвених циљева (Lee and Smith 2011, 9–10). У овом контексту применљив је концепт дискурса – одређени проблеми и питања у домену здравства се презентују на начин који захтева специфичне акције. Заузврат, ове акције потврђују иницијално приказивање тих проблема. Антропологија дипломатије би проучавала мотивације и позадину одређених поступака у оквиру ГЗД, што би омогућило боље разумевање тих процеса и потенцијално допринело унапређењу глобалног здравља и међународних односа. Значај антропологије дипломатије почива у њеној интердисциплинарности, етнографском приступу, (само) рефлексивности и критичком преиспитивању, у поимању реалности као конструисане, и дипломатије као дискурса и дискурзивне праксе. Ово омогућава боље разумевање културних премиса политичких актера и њихових дипломатских пракси. Познавање тих премиса и пракси потенцијално може допринети креирању и имплементацији прикладнијих, кориснијих и

праведнијих дипломатских односа међу политичким актерима (државама, невладиним организацијама, транснационалним компанијама и др.).

Ивер Нојман истиче значај антропологије дипломатије и у томе што се она разликује од политичких наука. Према његовом мишљењу, политиколози се данас фокусирају на исходе одређених појава или феномена, док се антрополози баве њиховим настанком и успостављањем. Антрополози настоје да дефинишу политику кроз питање „ко смо”, док политиколози постављају питања „ко шта добија, када и како”. Док се антрополози усредсређују на предуслове политичког поретка, политиколози истражују како се тај поредак одржава (Neumann 2012, 183). Нојман закључује да антропологија доприноси тиме што посматра реалност као конструисану, а не као дату (како је виде политиколози и дипломате), што настоји да разуме појаве (за разлику од политиколога, који их само објашњавају) и што подразумева рефлексивност и критичко преиспитивање (Neumann 2012, 183–185).

Циљ овог рада је да пружи свеобухватну анализу литературе и кључних аутора из области антропологије дипломатије и глобалне здравствене дипломатије (ГЗД). Овај приступ обухвата испитивање теоријских и методолошких оквира ових области, као и примере њихове практичне примене. Литература и примери одабрани су на основу њихове релевантности за тему, односно изабрани су радови који се баве њеним теоријским, методолошким или емпиријским аспектима.<sup>4</sup>

Методолошки оквир рада заснован је на систематском читању, анализи, поређењу, и синтези поменутих извора. Циљ је такође био и истраживање потенцијала и значаја ових области у разумевању и унапређењу дипломатске праксе. Постављена питања која су водила истраживање укључују: Шта је антропологија дипломатије? У чему је њен потенцијал, и који су њени недостаци? Како глобална здравствена дипломатија утиче на међународне односе? Који су изазови и могућности за будућа истраживања у овим областима?

## Преглед теоријских и аналитичких оквира антропологије дипломатије

Прва група радова посвећених антропологији дипломатије појавила се под називом *Култура и дипломатија у Трећем свету*, у оквиру *Студија о друштвима Трећег света*, које је уредио Пол Магнарела (Magnarella 1982). Према мишљењу Марседена, Ибањез-Тирадо и Хенига, један од разлога за

<sup>4</sup> У раду је коришћена литература на енглеском језику, уз свест да о овој теми постоје доприноси из других културних контекста који су ауторима остали неприступачни.

релативно каснији развој антропологије дипломатије је комплексан и често проблематичан однос између антропологије и колонијализма, као и утицај Хладног рата на антропологију. У новије време *рат против терора/тероризма*<sup>5</sup> додатно је утицао на дисциплинарне дебате о етици учешћа антрополога у иностраној политици (Marsden 2016, 8).

Још један проблем лежи у чињеници да савремене дипломатске студије често узимају државу и територијално одређену власт као почетну тачку за проучавање политике, геополитике, међународних односа и односа међу заједницама. Овај приступ репродукује претпоставку да дипломатијом могу да се баве искључиво званичници држава (Marsden 2016, 14). Ови аспекти повезани су и с етичким проблемима и морално осетљивим питањима која се тичу иностране политике (Marsden 2016, 9).<sup>6</sup>

У 21. веку развијају се приступи који дипломатији приступају као флуидној активности, дискурсу, и наученој, утеловљеној пракси. Концепт *свакодневне дипломатије* истражује начине на које заједнице доживљавају историјске и геополитичке процесе, како прошле тако и актуелне, и како та искуства обликују окружење у којем се специфичне дипломатске вештине – медијација, (од)убеђивање, комуникација и преговарање – одигравају, приказују и утеловљавају. Ове вештине постају важни аспекти индивидуалног и колективног саморазумевања, као и емотивних и семиотичких светава које заједнице стварају и настањују (Marsden 2016, 6).

Према Марсдену, овај приступ се повезује с концептима који *свакодневно* посматрају као научену и утеловљену праксу (Bourdieu 1990); као акције и начине функционисања које спроводе хетерогене индивидуе уткане у разноврсне силе и друштвене односе (De Certeau 1984); и као праксе које обликују многе процесе кроз које моћ настоји да управља друштвеним субјектима (Foucault 1979).

Хениг сматра да концепт *свакодневне дипломатије* ослобађа дипломатију од државноцентричних односа и пракси повезујући је с другим областима (Henig 2016, 3). Посебан значај придаје местима на којима се одвијају дипломатски сусрети и медијација (Henig 2016, 5). У свом раду „*Гостопримство и дипломатија*” Хениг анализира софру као *место свакодневне дипломатије* у дервишкој текији у Варешу (Босна и Херцеговина).

<sup>5</sup> *Рат против терора/тероризма* (war on terror/ism) је термин који се односи на глобалну контра-терористичку кампању, коју предводи САД, и која је покренута као одговор на терористички напад који се одиграо 11. септембра 2001. (<https://www.britannica.com/topic/war-on-terrorism>)

<sup>6</sup> Дипломатију не треба посматрати искључиво као професионалну вештину која се примењује у државотворству већ као широк спектар друштвених активности. Оне укључују коришћење различитих средстава за постизање сопствених циљева, промовисање одређених интереса, утицање на друге или навођење других да предузму радње које иначе не би предузеле (Marsden 2016, 4–5).

Он истиче да је текија простор где се сусрећу локални људи различитих вероисповести и етничких припадности, као и локални становници и странци. Текија је место где границе постају замућене, а дипломатски односи се успостављају и одржавају кроз одређене радње. Ове радње се пре свега односе на гостопримљивост домаћина, храну и пиће који су послужени за софром и пријатну атмосферу у којој се води разговор. Као пример, Хениг наводи посету турских бизнисмена текији, где су кроз неформалне сусрете преговарали о својим интересима и пословним плановима за регион (Henig 2016, 21–22).

Ибањез-Тирадо у свом раду „Златни зуби, индијске хаљине, кинеска ливра и руска коса: утеловљена дипломатија и системи одеће у Таџикистану“, заснованом на теренском истраживању, проучава „системе одеће и тела као важна дипломатска места или као процесе утеловљења дипломатије” (Ibañez-Tirado 2016, 3). Под концептом *утеловљене дипломатије* ауторка подразумева „разноврсне начине на које је брендирана слика Таџикистана, коју промовише влада, укореењена у тела становника Таџикистана”.

Брендирана слика Таџикистана обухвата одређене елементе националног идентитета које су државници изабрали, комодификовали и комерцијализовали како би културу, политику, територију и етничитет Таџикистана представили у одређеном светлу. Ауторка истиче да ова слика пре свега подразумева интегрисање традиције и модерности, као и акцентовање секуларности, с крајњим циљем привлачења страних инвестиција (Ibañez-Tirado 2016, 3–4). Стога се „идеја утеловљене дипломатије односи на начине на које су тела и свакодневна одећа места на којима се и кроз која се одвијају одређене форме националне политике” (Ibañez-Tirado 2016, 5). Ибањез-Тирадо наводи више примера који илуструју како се *утеловљена дипломатија* одвија у пракси. Тако, у Таџикистану су златни зуби били веома популарни међу различитим друштвеним слојевима, али државни представници су проценили да овакви зуби шаљу неповољну слику о Таџикистану. Тадашњи председник Емомали Рахмон је 2006. године изјавио да „представљају недостатак културе” (Ibañez-Tirado 2016, 2) и објавио одлуку којом се државним службеницима забрањује да имају златне зубе (Ibañez-Tirado 2016, 2). На овом примеру може се видети како званичне политичке одлуке, усмерене на креирање одређене слике државе, могу директно утицати на свакодневни живот људи, укључујући начин на који обликују своје тело.

У раду „Размишљајући помоћу дипломатије: унутар и шире од теорије праксе” Константину и сарадници говоре о *теорији праксе* као о „индуктивној и интерпретативној форми емпиријског теоретисања која значајну пажњу усмерава на степен акције и перспективу учесника”. Они наглашавају да присталице теорије праксе

сматрају да праксе истовремено изазивају и стварају низ различитих друштвених структура и процеса, док су значење и материјалност кључне тачке где се структуре и агенсност/делотворност сусрећу (Constantinou et al. 2021, 1–2). Даље, аутори истичу да *теорија праксе* испитује шта раде и како то раде актери који практикују дипломатију, скрећући пажњу на „шире епистемолошке импликације које ова теорија пружа у разумевању глобалног управљања, хијерархије и стварања друштвених поредака” (Constantinou et al. 2021, 1–2). Константину указује да је овај приступ до сада био углавном усмерен на државне дипломате, при чему су главна места истраживања била министарства спољних послова, међувладини самити, састанци за мултилатералне преговоре и седишта међународних организација. Он се залаже за проширивање области истраживања како би се обухватила неконвенционална места, субверзивни перформанси, неуобичајени сценарији, утишани гласови, нељудски артефакти и слично (Constantinou et al. 2021, 3).

У поменутом коауторском раду с Константином Пулио заговара унапређење *теорије праксе* тако што би она укључивала проучавање професионалних (званичних) окружења, проблема и институционалних привилегија, уједно проблематизујући елитистички приступ дипломатији и отварајући простор за нове перспективе и истраживања (Constantinou et al. 2021, 7). Он истиче да искључивање истраживачких перспектива које нису државноцентричне представља и емпиријски и нормативно ограничавајући приступ, и указује да су „дипломатске праксе разноврсније у односу на то како их професионални наратив представља”.

Пулио подсећа да се из угла *теорије праксе* свет и политика објашњавају на основу односа међу актерима. Он сматра да се суштина дипломатије може свести на међуљудске односе, јер она подразумева медијацију између различитости и сличности (Constantinou et al. 2021, 8–10). Супротно томе, Константину сматра да преговори између појединаца о некој приватној ствари, рецимо око изградње оgrade измеђуседа, не припадају дипломатској сфери иако „врше медијацију између своје сличности и различитости”. Пулио закључује да је управо због ових *сивих зона* неопходно јасније установити везу дипломатије с јавном управом. Поред тога, он долази и у сукоб с концептом *свакодневне дипломатије* који заступају Марсден, Ибањез-Тирадо и Хениг. Иако акценат ставља на односе међу актерима, Пулио упозорава да поистовећивање дипломатије с било којим видом свакодневне интеракције може довести до обесмишљавања самог концепта дипломатије и смањити њену аналитичку вредност (Constantinou et al. 2021, 11).



Кус, у коауторском раду с Константином и Пулиом, истиче да традиционална етнографија није применљива у проучавању дипломатије (Constantinou et al. 2021, 14), чиме се супротставља ставу Брауна, који сматра да је етнографија један од кључних праваца развоја антропологије дипломатије. Кус се залаже за „методолошко опуштање”, које би омогућило истраживање различитих места на којима се одвија дипломатски посао – од сусрета на кафи и ручковима, до активности попут играња голфа или одлазака у сауну. Он сматра да би овакав приступ омогућио напуштање стандардних националних и владиних канцеларија, и отворио простор за проучавање разноврснијих и често неформалних места где се дипломатија заиста одвија (Constantinou et al. 2021, 14), што је став у којем се слаже с Константином и Пулиом.

С друге стране, Меконел критикује *теорију праксе*, сматрајући да она не успева да прикаже дипломатију као суштински „перформативну праксу, која укључује и емотивне аспекте који обликују начин на који се одређена понашања и лингвистички стилови презентују и разумеју” (Constantinou et al. 2021, 17). Ауторка сматра да се ограничења *теорије праксе* испољавају у томе што она усмерава пажњу на недржавне актере чији је дипломатски аспект често нејасан и да „користи етнографски индуктиван методолошки оквир” (Constantinou et al. 2021, 17). Меконел додаје да нас интуиција може навести на помисао да је дипломатија перформативна, односно театрална пракса, јер укључује изузетно ритуализоване политичке активности, развијене кореографије и увек се одвија пред публиком. Међутим, она наглашава да дипломатија у својој суштини није перформативна (Constantinou et al. 2021, 17–18).

Опондо се, за разлику од Константина, Пулиоа и Куса, залаже за деколонијални приступ који открива истовремени настанак и развој дипломатског и колонијалног светског поретка. Он преиспитује праксе које настоје да продубе већ прихваћена схватања дипломатске теорије и праксе уместо да их доведу у питање и деконструишу. Овај приступ не само што поставља питања попут „где и како се дипломатија спроводи на нове начине” већ истражује и чија идеја и идеал дипломатије се користе и по коју цену (Constantinou et al. 2021, 28). Опондо сматра да *теорија праксе* „често превиђа сложеност и потенцијал дипломатије јер се стално изнова бави проучавањем унапред кодираних дипломатских пракси које делују у већ успостављеним оквирима” (Constantinou et al. 2021, 29).

Сам Константин поставља питање да ли *теорија праксе* може да држи корак с неортодоксним приступима или је неопходно превазићи овај теоријски приступ. Он закључује да ће то зависити од будућег развоја теорије праксе и њене способности да обухвати алтернативне концепте дипломатије (Constantinou 2021, 34).

Ивер Нојман уводи концепт *дипломатског дискурса*, настојећи да дипломатију представи као динамични и настајући дискурс (Neumann 2012, 57). Ослањајући се на Фукоов концепт *управљаштва* (*governmentality*) (Foucault 2000), он наводи: „Све док људи поступају у складу са успостављеним праксама, они потврђују дати дискурс, и над њима се управља ..., ипак постоји могућност да људи неће поступати у складу са датом праксом, и тако може доћи до промене дискурса” (Neumann 2012, 61–62).

Нојман сматра да су данашње дипломате „плаћени номади” који се крећу између страних мисија и своје матичне земље. Објашњава да су они наследници два различита типа дипломате: оног који је био стационаран у иностранству, и саветника који је радио код куће, прво на краљевском двору, а потом у државној администрацији (Neumann 2012, 34–54). Нојман објашњава да дипломате производе знање на два основна начина. Први начин, везан за рад дипломата у иностранству, почива на прикупљању и обради информација (Neumann 2012, 53–54). Други начин, који представља бирократски модел производње знања, односи се на рад дипломата у матичним земљама и подразумева писање белешки, извештаја, службених дописа, оп-едова и говора (Neumann 2012, 63). Овај други начин производње знања укључује стварање униформних текстова, јер „текст представља глас министарства и државе”, те је неопходна доследност у порукама које се шаљу (Neumann 2012, 85). Он наводи да постоје три основне дипломатске функције, које су првенствено карактеристичне за дипломате на Западу: 1) репрезентација политичке јединице, 2) прикупљање информација за ту политичку јединицу, и 3) преговарање у њено име. Сматра да бити дипломата значи бити бирократа – испуњавати очекивања кроз примену и подршку политике политичког вођства (Neumann 2012, 92–94). Такође, бити дипломата подразумева управљање обавезама и позицијама, како у иностранству тако и у матичној земљи, с циљем унапређења каријере. На крају, то значи бити медијатор – подузимати акције када то захтевају они у чије име се преговара. Нојман закључује да бити дипломата значи усвојити одређени скуп пракси и дипломатских прича путем социјализације, а затим их спроводити и на тај начин потврђивати постојећи дискурс (Neumann 2012, 118–128).

Нојман наводи да су државне просторије и преговарачки столови *типична места* одвијања дипломатије, али напомиње да се она може одвијати на *нетипичним местима* (Neumann 2016, 4). Он истиче да дипломате активно креирају *дипломатска места* и даје пример одржавања свечаних оброка који се организују приликом званичних посета државника у Норвешкој (Neumann 2016, 10). Он сматра да *дипломатски оброк* треба анализирати из две перспективе: 1) из угла онога ко га организује, и 2) из угла

званица. Такав оброк је по њему сусрет између странаца – људи који се не познају, али који наступају као представници својих држава.

Користећи теренско истраживање, Нојман анализира процес припреме дипломатских свечаних оброка, који укључује планирање, осмишљавање амбијента, избор хране и пића, избор вида забаве и креирање атмосфере, прављење и слање позивница, као и осмишљавање распореда седења (Neumann 2016, 10–12). Он наводи да се планирање оваквих оброка започиње шест месеци унапред, при чему се вид забаве бира како би истакао сарадњу и размену између двеју држава. Као пример, наводи посету бразилског председника Лула да Силве Норвешкој у септембру 2017. године, када су Осло Камрата и Селио де Карвало извели композиције Грига и де Абре (Neumann 2016, 11). Нојман додатно илуструје значај планирања друштвене интеракције у оквиру дипломатских сусрета, наводећи искуство из својих истраживања. Током једног интервјуа са запосленим у Министарству спољних послова Норвешке саговорник је изјавио: „Морамо да организујемо распоред седења гостију тако да свако има прилику да разговара са сваким”. Према Нојману, *дипломатски оброк* представља место за повезивање и упознавање људи (Neumann 2016, 12). Он закључује да је важно проучавати начин на који се дипломатски догађаји креирају, јер нам то омогућава боље разумевање њихове друштвености (Neumann 2016, 15).

С друге стране, Алтман и Шор у свом раду „Парадокси јавне дипломатије: етнографска перспектива о делегацијама ЕУ у Аустралији и на Новом Зеланду”, који је резултат теренског истраживања, указују на проблеме који могу настати у примени јавне дипломатије. Они наглашавају да се „разумевање ’неочекиваних’ учинака примењених средстава најуспешније остварује у оквиру антрополошке дипломатије”. Јавну дипломатију дефинишу као „покушаје владе да покрене и води дијалог са страном публиком” и додатно истичу дефиницију Стејт департмента САД-а: „Јавна дипломатија се односи на програме које спонзорише држава с циљем информисања или утицања на јавно мњење у другим државама. Главна средства су публикације, филмови, културне размене, радио и телевизија” (Public Diplomacy Association of America 2013; Altman and Shore 2014, 338).

Аутори се позивају на Малиновског и истичу да „оно што људи мисле да раде, оно што кажу о томе што раде и оно што заправо раде често представљају различите ствари које је потребно разликовати” (Altman and Shore 2014, 340). Они анализирају три случаја у којима је јавна политика ЕУ у Аустралији и на Новом Зеланду доживела неуспех због неслагања између начина на који је јавна дипломатија ЕУ била представљена у званичном дискурсу и начина на који је спровођена у пракси. Као пример, аутори наводе иницијативу „Балон изнад Канбере”, која илуструје ове несагласности.

Идеја иза кампање била је да се прошири свест о ЕУ међу становницима Аустралије. Делегација ЕУ је балон представила као „симбол оптимизма, покрета и прогреса”. Међутим, како наводе саговорници аутора, дошло је до неспоразума, јер су становници Аустралије балон доживели као нешто збуњујуће, не успевајући да схвате повезаност између балона, ЕУ и Аустралије, или су једноставно били равнодушни (Altman and Shore 2014, 343–344).

Овакви примери нам говоре да је приликом истраживања у области антропологије дипломатије неопходно водити рачуна о различитим перцепцијама дискурса и акција, имајући у виду да исте поступке или изјаве различите стране могу тумачити на различите начине. Ова тумачења зависе од динамике моћи, статуса и улога које актери заузимају, као и од њихове културне позадине и симболичких система којима припадају.

### Истраживачки домен глобалне здравствене дипломатије

Антропологија дипломатије показује свој значајан потенцијал у области глобалне здравствене дипломатије (ГЗД). Алмеида у раду „Глобална здравствена дипломатија: теоријски и аналитички преглед” истиче да се појмови *здравствена дипломатија* (ЗД) и *глобална здравствена дипломатија* (ГЗД) све чешће појављују у политичком дискурсу од окончања Хладног рата (Almeida 2020, 1, 39). Ови појмови су се појавили у исто време или убрзо након других сродних појмова, као што су глобално здравље или управљање глобалним здрављем. Према ауторки, њихов развој је резултат ширих промена на светском плану – економских, технолошких, друштвених, политичких и културних – које су уследиле током 1990-их и радних 2000-их. Промена дотадашњег подвојеног светског система захтевала је ревизију односа моћи међу државама, мултилатералним организацијама и другим актерима, што је довело до захтева за другачијим механизмима управљања у оквиру новог светског поретка. У овом контексту здравствене интервенције почињу да се користе као инструменти за остваривање геополитичких циљева. Веза између здравља и националне безбедности постаје изузетно значајна, посебно када се посматрају односи између болести, геополитичког простора и моћи (Almeida 2020, 41).

Алмеида истиче да појмови ГЗД и ЗД имају различита значења за различите ауторе, али се у основи односе на концепт глобалног здравља (Almeida 2020, 1). Она сматра да је велики изазов за истраживача да анализира и расправља о овим појмовима с обзиром на обимну литературу и недостатак јасне повезаности између теорије и анализе. Алмеида примећује да до сада није било покушаја да се систематски испитају етимолошко, историјско

и теоријско порекло ових појмова, те наглашава потребу за развојем аналитичког оквира који би омогућио боље тумачење оскудних емпиријских података (Almeida 2020, 39). Упркос томе, при крају свог чланка ауторка закључује да ГЗД и ЗД представљају социополитичке праксе чији је примарни циљ одржавање здравља у сфери међународних односа (Almeida 2020, 44).

Глобална здравствена дипломатија је област деловања која има за циљ побољшање глобалног здравља и јачање међународних односа. Свест о утицају глобализације на здравље и пружање здравствених услуга постаје све израженија, посебно након пандемије ковида 19.<sup>7</sup> Иако још увек не постоји прецизна и општеприхваћена дефиниција ГЗД, Кели Ли и Ричард Смит (Lee and Smith 2011) издвајају три потенцијалне дефиниције које наглашавају различите аспекте ове области. Прво, ГЗД се може дефинисати као „преговори о питањима здравља популације која захтевају колективну акцију широм света како би се решила”. Друго, може се одредити као „преговори који укључују различите актере на бројним нивоима власти, чији је циљ проналажење споразума о колективној акцији у вези са неким глобалним здравственим питањем”. Треће, ГЗД се може схватити као „преговори који укључују традиционалне и нове дипломатске процесе усмерене ка успостављању формалног и неформалног консензуса у вези са глобалним здравственим питањима и бригама” (Lee and Smith 9–10). Ове дефиниције се могу интегрисати у једну свеобухватну формулацију према којој је ГЗД:

Процес који обликује политику, путем којег државе, недржавни и други институционални актери преговарају о договорима о здравственим питањима и проблемима, или користе здравствене концепте или механизме у обликовању политике и стратегијама преговарања, како би остварили друге политичке, економске или друштвене циљеве. (Lee and Smith 2011, 10)

Лабонте и Гањон у свом раду „Уобличавање здравствене и спољне политике: поуке за глобалну здравствену дипломатију” анализирају значајне документе везане за здравље и спољну политику издате током раних 2000-их, све до 2009. године, а писани су на енглеском језику (Labonté

<sup>7</sup> Пандемија ковида 19 показала је у коликој мери су међународно здравље, регулисање међународних здравствених политика и пракси, као и међународна сарадња, од кључног значаја за све светске заједнице. Ово укључује (1) дељење знања и информација битних за очување здравља (укључујући медицинска знања и одговарајуће технологије); (2) обезбеђивање потребних медицинских средстава (маске, респиратори, вакцине и др.) посредством међународних организација, иницијатива као што је „Ковак” („Covax”), донацијама или куповином од различитих политичких актера (фармацеутских компанија, појединих држава и др.); и (3) успостављање одређених мера заштите (као што су ограничавање кретања, забрана путовања, карантин) путем међународних консултација и самита.

and Gagnon 2010, 2). Реч је о документима које су сачиниле следеће државе: Швајцарска, Уједињено Краљевство, Шведска, Норвешка, Француска, Бразил, Индонезија, Сенегал, Јужна Африка, Тајланд, као и Светска здравствена организација. Аутори говоре о глобалној здравственој дипломатији као о „концепту који описује процесе кроз које владе, и актери из мултилатералних организација и грађанског друштва настоје да позиционирају здравље у спољној политици и створе нове облике управљања глобалним здрављем” (Labonté and Gagnon 2010, 1).

Аутори истичу да у овим документима постоје бројне везе између здравља и других важних области, као што су безбедност, развој, глобална јавна добра, трговина, људска права и етика (Labonté and Gagnon 2010, 3–14). На основу овога, закључују да глобално здравље заузима важно место у расправама које се односе на спољну политику. Ипак, указују на то да политика и пракса често нису усклађене. Неке политике су неконзистентне због динамичности спољне политике, а владине акције се не спроводе увек у складу с политичким изјавама. Поред тога, напомињу да је укључивање здравља у домен политике релативно нова појава (Labonté and Gagnon 2010, 16).

Како истичу Кикбуш и Ерк у чланку „Глобална здравствена дипломатија: ново препознавање здравља у спољној политици”, глобализација је довела до тога да ниједна држава не може бити изолована од прекограничних ризика и претњи по национално здравље (Kickbusch and Erk 2009, 519). У глобализованом свету здравље постаје све више међузависно, а проблеми националног здравља не могу се решавати изоловано, већ захтевају заједничку сарадњу на међународном нивоу. Аутори се залажу за посматрање здравља као глобалног јавног добра, за чије су стварање, одржавање и заштиту одговорне све државе. Наглашавају да пут до националне здравствене безбедности води кроз осигуравање глобалне здравствене безбедности (Kickbusch and Erk 2009, 519). Сматрају да на здравље утичу политике и акције изван здравственог сектора, попут оних у образовању, транспорту, регионалном развоју, екологији, опорезивању, економији и другим секторима (Kickbusch and Erk 2009, 518). Неки од ових утицаја су директни, док су други индиректни и често тешко предвидиви, али се њихови ефекти јасно огледају у здравственим исходима и општем здравственом стању популације.

С друге стране, здравље значајно доприноси остваривању циљева у другим секторима – на пример, може подстаћи економски раст и благостање (Kickbusch and Erk 2009, 518). Аутори истичу да је здрава популација кључна за успостављање здраве и конкурентне економије. Здравље је основа за економски и друштвени развој у земљама у развоју, као и важан фактор у одржавању високог животног стандарда у развијеним државама. Стога, чување и унапређење здравља грађана треба да постане један од примар-

них циљева сваке државе (Kickbusch and Erk 2009, 518). Као и Лабонте и Гањон, Кикбуш и Ерк наводе да су различите државе већ препознале растући значај здравља на глобалном нивоу. Овај тренд осликавају документи као што су Министарска декларација у Ослу (*Oslo Ministerial Declaration*), Швајцарска спољна здравствена политика (*Swiss Health Foreign Policy*) или Здравље је глобално: предлози за широку стратегију владе Уједињеног Краљевства (*Health is Global: Proposals for a UK Government-Wide Strategy*) (Kickbusch and Erk 2009, 520–521). На крају, аутори закључују да је неопходно озбиљно схватити изазове глобалног здравља, који се могу решити само кроз јачање глобалне здравствене дипломатије и унапређење сарадње међу глобалним здравственим играчима.

Чату и Чами у свом раду „Глобална здравствена дипломатија у доба пандемије ковида 19: стратешка прилика за унапређење здравља, мира и добробити у региону КАРИКОМ (Карипске заједнице за здравље у сваком виду политике) – Систематски преглед”<sup>8</sup> истичу да је глобална повезаност здравља у савременом свету неспорна. Здравље једне нације може значајно утицати на здравље и добробит других на глобалном нивоу. Аутори сматрају да свака држава треба са подједнаком пажњом и посвећеношћу да се бави здравственим питањима како у оквиру међународне, тако и унутрашње политике (Chattu and Chami 2020, 1). Чату и Чами такође указују на то да се глобалном здрављу често не придаје исти значај као другим политичким и економским питањима. Ипак, пандемија ковида 19 довела је до промене, јер су различити државни актери почели да третирају здравље као приоритет, будући да је пандемија имала негативан утицај на економију и глобалне системе снабдевања (Chattu and Chami 2020, 2).

Аутори се ослањају на пример карипског региона наводећи да су током 21. века хроничне и преносиве болести постале озбиљан проблем за појединце и заједнице са значајним утицајем на квалитет живота и развој овог региона (Chattu and Chami 2020, 3). Пораст преносивих болести, попут ковида 19, еболе и зика вируса у карипском региону, наглашава потребу за постојањем посебних тела и партнерстава у оквиру ГЗД ради осигурања добробити и заштите свих људи (Chattu and Chami 2020, 9). На основу историјских изазова карипског региона, који укључују честе претње по здравље становништва, аутори објашњавају како типична хитна ситуација у овом региону може довести до компликација које се могу реши-

<sup>8</sup> КАРИКОМ (CARICOM) се односи на примену HiAP (Health in All Policies) у карипском региону. HiAP је термин који је први пут употребљен 2006. године када је Финска председавала УН-ом. Циљ HiAP-а је да укључи здравствена питања у креирање политика широм различитих сектора који утичу на здравље, попут транспорта, пољопривреде, образовања, јавне безбедности, становања и употребе земљишта (Chattu and Chami 2020, 3).

ти применом ГЗД, засноване на међународним нормама и споразумима. Они наглашавају да кроз регионално јединство, ослањање на партнерства с Латинском и Северном Америком, као и сарадњу са регионалним телима, попут „Организације америчких држава” и других организација, карипски регион може добити подршку неопходну за превазилажење кризних ситуација (Chattu and Chami 2020, 10).

Здравље је постало питање националне безбедности и глобални изазов, док ГЗД игра кључну улогу у развоју нових билатералних и мултилатералних споразума за очување здравља и добробити људи у све међузависнијем свету. Овај тренд указује на растућу повезаност глобалног здравља, дипломатије и међународне политике (Chattu and Chami 2020, 10). Агенда данашњег глобализованог света обухвата бројна питања, укључујући климатске промене, урбанизацију, незаразне болести, једнакост у приступу здравству, несташицу хране, присилне миграције, азил и јачање здравствених система како би се омогућило универзално здравствено покриће (Chattu and Chami 2020, 11).

Глобалне здравствене институције требало би да ревидирају постојеће норме и процедуре и постигну консензус како би превазишле претње по регионално здравље. Креирање политике јавног здравља почива на доступности проверених података, њиховом сакупљању, дељењу, анализи и употреби у процесу доношења одлука (Chattu and Chami 2020, 13). Када је реч о Карибима, оснивање центра за глобалну здравствену дипломатију је кључно за унапређење истраживања, обуке и капацитета у области здравствене заштите. Овај центар би, као први те врсте, омогућио боље разумевање регионалног здравственог контекста у односу на улоге владе, приватног сектора и невладиних организација (Chattu and Chami 2020, 13). Чату и Чами закључују да је у свету који је све више глобализован од кључног значаја да свака држава обезбеди сигурно и здраво окружење за своју популацију. Поред тога, неопходна је јача сарадња између стручњака из области ГЗД и твораца међународне политике како би се подједнако осигурала добробит свих људи (Chattu and Chami 2020, 14).

Јасно је да ГЗД све више добија на значају. Кикбуш и Бус наводе да је здравство једна од најбрже растућих индустрија широм света и да међународни здравствени споразуми у великој мери утичу на националне економије и мултинационалне компаније. Здравље постаје интегрални део дипломатског система, што доводи до тога да све више дипломата учествује у здравственим преговорима, док здравствени стручњаци све више бивају увучени у домен спољне политике (Kickbusch and Buss 2011, 606). Неке државе су у своје дипломатско особље увеле позицију „сталног аташеа за здравље”, препознајући значај и сложеност расправа о глобалном здрављу, док су друге интегрисале дипломате у одсеке за међународно здра-



вље. Заједнички изазов за све је снажање у сложеном систему у којем се питања спољне и унутрашње политике преплићу с динамиком моћи, која непрестано обликује промене. У овом контексту, брзо доношење одлука и умешно преговарање постају неопходни у суочавању с избијањем болести, безбедносним претњама и другим критичним проблемима (Kickbush 2007, 1). Винкане, Новонти и Лесли истичу потребу за:

Препознавањем промена у политичком окружењу и, с њима повезаних сложених проблема, који захтевају побољшано вођство, обуку и истраживање у здравству и међународним односима, како би се пронашла решења за конфликте, осигурала равноправна дистрибуција ресурса, и постигло глобално унапређење људског здравља и развоја. (Vincanne, Novotny and Leslie 2008, 317)

У чланку „Глобална здравствена дипломатија: критички преглед литературе” аутори сматрају да теорија о ГЗД није довољно обједињена и јасна и залажу се за интердисциплинарни приступ, који подразумева укључивање теорије међународних односа у ГЗД, као и успостављање сарадње с другим пољима (Ruckert et al 2016). Интердисциплинарни приступ који би подразумевао сарадњу између стручњака из области дипломатије, политичких наука, здравства, антропологије и других дисциплина могао би да понуди нове и преко потребне перспективе у области глобалног здравља. Интердисциплинарност, етнографски приступ, (само)рефлексивност и преиспитивање, схватање реалности као друштвено конструисаног феномена, као и посматрање дипломатије као дискурзивне праксе омогућавају разумевање културних премиса датих политичких актера и њихових дипломатских пракси.

Важно је имати на уму закључке које Алмеида наводи у свом претходно поменутом чланку. У свом истраживању, она је анализирали велики део литературе посвећене појмовима ГЗД и ЗД, као и другим сличним појмовима, и закључила да политике и стратегије повезане с глобалним здрављем значајно варирају широм света (Almeida 2020, 38). Ауторка посебно наглашава важност начина на који се дефинише ГЗД, односно како одређено здравствено питање постаје глобални здравствени проблем који захтева колективну акцију (Almeida 2020, 14). Она указује да неки здравствени проблем може бити одређен као веома значајан у одређеној регији, може утицати на више држава и довести до повећања стопе морталитета, али да се ипак не дефинише као глобални здравствени проблем, из чега следи да је дефиниција глобалног здравља променљива, односно контекстуална (Almeida 2020, 16–17). Алмеида истиче да начин на који свака држава, савез држава или регион доживљавају и користе концепт ГЗД (ЗД) осликава мотиве који леже у основи начина на који је здравље постављено у спољној политици и дипломатији. Ова динамика је сложена и тешка за разу-

мевање, посебно због оскудних емпиријских података, којима је уједно и тешко приступити (Almeida 2020, 38). Може се закључити да наредна фаза развоја ГЗД захтева додатна емпиријска истраживања, као и интегрисање теорије и аналитичког оквира (Almeida 2020, 38).

### Научни потенцијал антропологије дипломатије

Значај антропологије дипломатије почива на њеној интердисциплинарности, етнографском приступу, (само)рефлексивности и преиспитивању, схватању реалности као друштвено условљеног феномена, као и посматрању дипломатије као дискурзивне и утеловљене праксе. Све то омогућава дубље разумевање културних премиса политичких актера и њихових дипломатских пракси. Такво разумевање, заузврат, потенцијално може допринети креирању и спровођењу адекватнијих, ефикаснијих и правичнијих дипломатских односа међу различитим актерима, попут држава, невладиних организација и транснационалних компанија. Према Нојману, допринос антропологије дипломатије огледа се управо у њеном приступу који „посматра стварност као конструисану, а не као дату, и настоји да разуме појаве, а не само да их објасни” (Neumann 2012, 183–185). Антропологија дипломатије могла би да игра кључну улогу у проучавању и креирању дипломатских односа тиме што би пружила увид у фундаменталне културне премисе и потребе укључених актера, које су такође културно одређене.

Степутат и Ларсен истичу да је значај етнографије у њеној способности да генерише богате емпиријске податке. Етнографски приступ омогућава истраживачу да се ближе повеже с објектом проучавања, спајајући прикупљене податке у јединствену аналитичку целину, која пружа дубоко и интимно разумевање локалних пракси и друштвених односа (Stepputat and Larsen 2015, 6). Они даље објашњавају да „критичким преиспитивањем и теоретским саветовањем, емпиријско искуство стечено теренским истраживањем може да се преведе у научни дискурс који продубљује или чак трансформише наше разумевање друштвеног живота, и који потенцијално може довести до преформулисања теорије” (Stepputat and Larsen 2015, 6).

Ипак, ови аутори наглашавају да је етнографија релациона и субјективна, у смислу да истраживач долази у контакт с актерима и учествује у њиховим праксама користећи различите методе – директним учешћем, или индиректним прикупљањем информација путем интервјуа, запажања или анализом текста. Оваква позиција неминовно повлачи етичка питања, посебно када је реч о глобалним питањима или дипломатији, јер у таквим случајевима моћ, политика и контрола директно или индиректно утичу на

околности у којима се истраживање спроводи. Ово је посебно изражено када се истраживање спроводи међу доносиоцима политичких одлука, локалним становништвом, или обе ове групе. Аутори посебно указују на етичке дилеме у вези с обрадом осетљивих информација, заштитом поверљивости и начинима репрезентације (Stepputat and Larsen 2015, 19).

Нојман, такође, издваја најмање три потенцијална проблема повезана с аутоетнографијом. Прво, поставља питање свести истраживача о сопственим поступцима и способности да рефлексивно сагледа *сopственy ситуацију*. Друго, разматра како се истраживач може повезати са светом ради спровођења истраживања. Треће, анализира како сам процес писања – укључујући избор жанра, публике, употребу метафора и различитих стилова – утиче на крајњи наратив (Neumann 2010, 1051).

Најцел Голд-Дејвис сматра да су даља истраживања и развој антропологије дипломатије значајни из најмање три разлога. Прво, „антрополошка перспектива осветљава природу и праксу дипломатије тако што оно чудно или непознато чини познатим” (Gould-Davies 2013, 1465–1466). Дипломатија се увек односи на шири контекст и одиграва се у њему, изван непосредних актера који у њему учествују. Голд-Дејвис сматра да:

Перспектива из првог лица, онога ко учествује у одређеном процесу, мора да се комбинује са академском перспективом из трећег лица, како би се успоставио један заокружен приступ међународним односима. Такав приступ треба да одржава равнотежу између узрока и последица, неличних сила и људских прича, контекстуалних чињеница и њихове реторичке конструкције, као и између варијабли које превазилазе време и место и одговарајућих именица које их означавају. (Gould-Davies 2013, 1466)

Он истиче да овакав пројекат обећава плодносноу размену која превазилази дисциплинарне границе. Фокусирање на улогу и активности дипломата указује на значај питања „чија (језичка, лингвистичка) конструкција превладава и како други бивају убеђени да је прихвати, што подстиче проучавање сложене мреже дипломатских пракси, језика и књижевних форми” (Gould-Davies 2013, 1466). Поред тога, посматрање дипломатије као „нечега што се ради” омогућава дубље разумевање политичких аспеката међународних односа. Позивајући се на Нојмана, Голд-Дејвис наводи да се дипломатска пракса не односи само на друштвено препознате и прихваћене начине понашања, већ и на то да таква пракса може бити добро или лоше спроведена. Стога, способност спровођења дипломатских улога варира у зависности од појединца, државе и конкретних околности (Gould-Davies 2013, 1467). Резултати у области међународних односа зависе од динамичних процеса интеракције, комуникације и преговарања међу појединцима, односно:

[од] способности дипломата да размене и користе чврсте, контекстуалне чињенице у служби меке моћи способности убеђивања... дипломатија зависи од субјективности, мада, понекад чврсте контекстуалне чињенице одређују да нема простора за креативну дипломатију. (Gould-Davies 2013, 1467)

Он закључује да разумевање ко су дипломате, како размишљају и шта раде омогућава боље објашњење зашто се одређени догађаји дешавају, док други не, као и успостављање „истинитије науке о међународним односима” (Gould-Davies 2013, 1467). Као трећи аспект, наводи да специфична и независна перспектива информисаног посматрача – некога ко разуме живот дипломата и који може, али не мора учествовати у дипломатским односима – може бити изузетно корисна. Ова перспектива омогућава прилагођавање одређених дипломатских мисија и циљева непрестаним друштвеним и технолошким променама (Gould-Davies 2013, 1467).

Кит Браун издваја четири могућа развојна правца антрополошке теорије међународних, односно дипломатских односа. Први, и можда најочигледнији, јесте стварање простора за етнографије међународне дипломатије, које би биле засноване на исцрпном теренском истраживању (Brown 2018, 7). Други правац односи се на анализу креирања политике, коју антрополози, ослањајући се на научне и технолошке студије, посматрају као апарат (apparatus) или као груписање разноврсних елемената (assemblage).

Известан број посленика академске научне заједнице сматра да антрополошке перспективе могу бити кључне за (про)ширење имагинације друштвених наука. Ове перспективе унапређују анализе које, уместо да изолују наводно посебан политички систем, препознају значај и утицај различитих феномена на тај систем – од природних катастрофа попут урагана до кућно-направљених бомби. Они истичу важност прихватања „хетерогености стварног света и ствари које утичу на креирање политике” (Brown 2018, 8). Трећа област у којој би антрополози могли да дају свој допринос проучавању међународних односа јесте индуктивни рад на преобликовању дебата о међународном реду. Овај приступ се ослања на детаљне студије специфичних области, које се често категоришу као „забачене, удаљене или необичне”. Четврти и последњи вид ангажовања може се најбоље назвати „проактивно стварање савезништва.” Он почива на примени основне методологије антропологије у интердисциплинарној пракси (Brown 2018, 8–9).

У оквиру антропологије дипломатије развијен је широк спектар радова, који обухватају како теоријске разматрања, тако и емпиријска истраживања. Неки од њих истичу потенцијал антрополошког приступа, као што је етнографија, за дубље разумевање одређених политичких пракси, указујући на значај овог знања у процесу креирања јавних политика. Антропологија дипломатије могла би да настави с развојем у правцу креи-

рања етнографских студија које би расветлиле како и зашто су одређени дипломатски односи успостављени, које праксе обухватају, на који начин се одржавају, те како би могли да се мењају и обликују.

### Дебате у оквиру антропологије дипломатије

Као што смо имали прилике да видимо, у оквиру антропологије дипломатије постоје разноврсне расправе које осветљавају комплексност и разноликост дипломатских пракси, као и различите приступе њиховом истраживању. Једно од кључних питања је како дефинисати дипломатију из антрополошке перспективе, посебно у односу на традиционалне студије дипломатије које су углавном усмерене на државне актере. Истраживачи дипломатије чији рад је представљен у овом чланку сматрају да дипломатија није ограничена на формалне односе између држава, већ да се она испољава као свакодневна пракса и у неформалним контекстима. Њихов приступ наглашава потребу за разматрањем дипломатије као динамичног процеса који подразумева интеракције у различитим друштвеним просторима, чиме се превазилази традиционални приступ који дипломатију ограничава на политичке институције и званичне сусрете.

У том контексту, Нојман уводи концепт *дипломатског дискурса*, којим настоји да прикаже дипломатију као процес који је условљен друштвеним оквирима и који дефинише како се одређене дипломатске активности одвијају. Дипломатски дискурс се заснива на нормама које друштво препознаје као прикладне за одређене политичке ситуације. Међутим, неки истраживачи, као што је Пулио, изражавају забринутост да овако широка дефиниција дипломатије, која обухвата и свакодневне интеракције, може обесмислити сам концепт и умањити његове аналитичке вредности.

Расправа се одвија и око односа између антропологије и политичких наука у проучавању дипломатије. Нојман заступа став да антропологија пружа дубље разумевање процеса који обликују дипломатске односе, док се политичке науке више фокусирају на исходе тих односа. Ова разлика доводи до расправа о томе како најбоље приступити проучавању дипломатије, нарочито у светлу сложених међународних односа. Антрополошки приступ, кроз своје етнографске методе и фокус на културне премисе актера, може пружити важне увиде у политичке мотивације и потребе које су културно условљене, што политичке науке често занемарују.

Једна од кључних дебата односи се на примену етнографских метода у антропологији дипломатије. Кус и Константину сматрају да традиционална етнографија није у потпуности применљива у овој области, јер се ди-

пломатске активности често одвијају у затвореним и елитним друштвеним круговима који су недоступни за класичне етнографске методе. Међутим, Марсден, Ибањез-Тирадо и Хениг заговарају етнографски приступ као важан алат за проучавање *свакодневне дипломатије*, односно дипломатских пракси које се одвијају у неформалним контекстима, као што су друштвени оброци, неформални састанци и свакодневни разговори. Овај приступ нуди дубље увиде у културне и социјалне праксе које обликују дипломатске односе на микро нивоу.

Посебна дебата фокусира се на глобалну здравствену дипломатију (ГЗД), која је посебно важна у светлу глобалних изазова, као што је пандемија ковида 19. Истраживачи, као што су Чату и Чами, истичу да је глобално здравље постало кључна тема у међународним односима, наглашавајући потребу за *интердисциплинарним приступом* који укључује сарадњу стручњака из различитих области, укључујући дипломатију, здравство и антропологију. Овај интердисциплинарни приступ омогућава дубље разумевање како различите земље и региони доживљавају глобално здравље и која питања постају приоритети у међународним преговорима. Питање је како се одређени здравствени проблеми дефинишу као глобални проблеми и како они обликују међународну сарадњу.

Појављују се и нове дебате које истражују улогу нељудских актера у дипломатским процесима. Истраживачи, као што је Константину, разматрају како артефакти, природни ресурси или друге нељудске компоненте могу играти важну улогу у дипломатским преговорима. Ово је нови правац у антропологији дипломатије који се фокусира на комплексне интеракције између људи и њиховог окружења, чиме се проширује појам дипломатије изван људских односа.

Може се закључити да дебате у оквиру антропологије дипломатије одражавају њену интердисциплинарну природу и наглашавају потребу за новим методолошким и теоријским приступима који ће омогућити боље разумевање сложених дипломатских процеса. Однос између формалних и неформалних дипломатских пракси, улога етнографије, као и питања дискурса и моћи представљају централне теме у овим расправама, сугеришући да је ова област у сталном развоју и да отвара нове путеве за будућа истраживања.

## Закључак и дискусија

Овај рад пружа критичку анализу релевантне литературе и аутора из области антропологије дипломатије и глобалне здравствене дипломатије, узимајући у обзир концепте и методологије који се у њима користе, као

и потенцијале и ограничења истраживања у овим доменима. Такође, рад истиче могућа будућа усмерења за даљи развој ових дисциплина. Опсег анализе је ограничен на студије објављене на енглеском језику, уз свест о томе да постоје значајни доприноси из других култура и језика који ауторима нису били доступни. Циљ рада био је да представи студије које су највише допринеле развоју антропологије дипломатије и глобалне здравствене дипломатије, како на теоријском тако и на емпиријском плану. Рад се такође бави анализом актуелних дебата међу ауторима, истраживањем кључних тема, питања, теорија и методологија, уз понуду сугестија за правце будућих истраживања.

Као посебно значајно поље у којем може да се примени антропологија дипломатије издвојена је глобална здравствена дипломатија. Здравље и здравствени системи добијају све већи значај на глобалном плану и све чешће су испреплетани са спољном политиком. Стога је неопходно боље разумевање начина на који се здравствена питања и проблеми постављају, перципирају и користе у оквиру спољне политике за постизање различитих циљева. Када је реч о теоријском и аналитичком оквиру везаном за глобалну здравствену дипломатију (ГЗД), не постоји униформан приступ. Сам појам ГЗД може се дефинисати и користити на различите начине, с тим што је већини објашњења заједничко посматрање здравља као питања које заслужује да се нађе у арили међународне политике. Истраживања у области антропологије дипломатије могла би да пруже преко потребне емпиријске податке за даљи развој и обликовање поља ГЗД. С друге стране, антропологија дипломатије је такође област која још увек није јасно дефинисана, и у којој не постоји јединствен аналитички и теоријски оквир. Повезивање постојећих увида из антропологије дипломатије и ГЗД с установљеним политичким теоријама, попут оних о међународним односима, дипломатији и спољној политици, могло би допринети успостављању јасније теоријске основе и приступа у овим областима у развоју. Заузврат, ови нови увиди могли би да обогате постојеће политичке теорије и понуде нове сазнајне оквире и перспективе за истраживање.

Када је реч о ГЗД, Чату и Чами истичу да и даље постоје одређене финансијске и нефинансијске препреке између држава донатора, као и тензије између међународне политике и глобалних здравствених циљева, те да је даљи утицај ГЗД непредвидљив. Ипак, сматрају да би сарадња између стручњака из области ГЗД и међународне политике, усмерена на боље међусобно разумевање и координацију, могла створити услове у којима ће „све стране имати корист” од растућег значаја ГЗД (Chattu and Chami 2020, 14).

Даља истраживања могла би да укључе интервјуисање дипломата и других међународно ангажованих актера с циљем разумевања *инсајдерске*

*перспективе*, односно тога како дипломате виде себе и свој рад. Ова питања, која је раније истраживао и Ивер Нојман, антрополози називају *емичком* перспективом. Увиди из оваквих истраживања могли би допринети унапређивању дипломатских интеракција и развоју свеснијег и одговорнијег процеса одлучивања у домену дипломатских односа и међународне политике.

Још један правац истраживања могла би бити етнографска анализа односа између одређених држава – како великих сила тако и држава које имају мањи глобални значај, попут Републике Србије. Руководећи се културно одређеним потребама, овакве етнографије пружиле би детаљнији, интимнији и прецизнији увид у настале промене, њихове узроке, као и националне интересе и циљеве који обликују одређене међународне односе и стварају простор глобалне политике. Посебно би могла бити корисна знања која би допринела стратешком креирању заједничког и сагласног живота међународне заједнице. Како је истакла Шери Ортнер: „Етнографије пружају дубину, богатство, сложеност, човечност, па чак хумор... оне дају живот апстракцијама” (Ortner 2002, 4). Најбољи приступ у овом типу истраживања могао би да комбинује различите методологије и концепте, стварајући тако свеобухватнији и комплекснији оквир за анализу.

Етнографски приступ има и потенцијалне недостатке, на које указују неки од поменутих аутора. Степутат и Ларсен објашњавају да истраживач, ступајући у контакт с актерима и учествујући у праксама, било директно или индиректно, нужно наилази на етичка питања. Ова питања укључују начин поступања с осетљивим информацијама, заштиту поверљивости и питање репрезентације (Stepputat and Larsen 2015, 19). Нојман као потенцијалне проблеме етнографског истраживања истиче питање освешћености и рефлексивности истраживача, питање повезивања са светом у циљу спровођења истраживања, и питање уобличавања наратива током самог процеса писања (Neumann 2010, 1051).

Интердисциплинарност би могла играти кључну улогу у даљем развоју антропологије дипломатије – у смислу ангажовања научника и истраживача из различитих области који би дипломатији приступили кроз теорије и приступе својих дисциплина. Један од приступа који би се могао успешно комбиновати с другима јесте етнографија. Она пружа интиман и детаљан увид у појединачне случајеве и перспективе из првог лица, укључујући људске приче које показују како појединци и заједнице утичу на политику и дипломатију, као и како се односе према њима. Затим, потребно је истражити уобичајене праксе креирања политике на глобалном нивоу, као и контекстуалне чињенице које утичу на њихово обликовање. Концепт дипломатије као флуидне, настајуће и променљиве појаве, као дискурса који обликује људске праксе, и као научене и утеловљене праксе, може допри-



нети јаснијем разумевању пракси и идеја на којима дипломатски односи почивају, као и начина на који они функционишу.

Истраживања и радови који би произашли из комбиновања ових приступа, могли би да покажу како различити фактори и феномени утичу на политичке системе, осветљавајући њихову сложеност, потребу за контекстуализацијом проучаваних појава, питања и проблема. Оваква истраживања могла би да допринесу креирању свеобухватније теорије, праксе и научне области која се бави дипломатијом из антрополошке перспективе. Поред пружања увида у начине успостављања и промене дипломатских односа, овај приступ би могао помоћи и у предвиђању последица одређених акција (Rohrl 1982, 26).

Још једна предност антропологије дипломатије могла би бити њена способност да, кроз примену одређених антрополошких метода, попут етнографије и теренског истраживања, приближи дипломатска питања широј публици. Врости наводи дело Керол Кон „Секс и смрт у рационалном свету интелектуалаца из области одбране” (Cohn 1987) као пример рада који је „запрепастио” читаоце. Ауторка је средином осамдесетих провела један део свог времена међу америчким нуклеарним стратезима како би интимније разумела милитаризам Хладног рата. Ово дело комбинује увиде некога ко је био директно укључен у тему с искреном ауторефлексијом, насупрот „стерилној и педантној реторици литературе из области међународних односа” (Vrasti 2008, 285).

На крају, важно је нагласити да је у данашњем тренутку, обележеном новим Хладним ратом, разбуктали сукобима и тензијама широм света, улога антропологије дипломатије од изузетног значаја. Њен допринос лежи у пружању дубљег разумевања међународних неспоразума и указивању на начине како постојећи конфликти могу бити решени, као и како се потенцијални нови ратови могу спречити. Овај приступ нуди могућност изградње свесније и одговорније међународне заједнице, оснажујући дијалог и сарадњу као основе за постизање трајног мира.

## Референце

- Almeida, Celia. 2020. “Global Health Diplomacy: A Theoretical and Analytical Review”. *Oxford Research Encyclopedia of Global Public Health*. <https://oxfordre.com/publichealth/display/10.1093/acrefore/9780190632366.001.0001/acrefore-9780190632366-e-25>
- Altman, Tess and Cris Shore. 2014. “Paradoxes of ‘Public Diplomacy’: Ethnographic Perspectives on the European Union Delegations in the Antipodes”. *The Australian Journal of Anthropology* 25: 337–356.
- Brown, Keith. 2018. “Diplomacy and International Relations”. In *The International Encyclopedia of Anthropology*, edited by Hilary Callan, 1–12. New Jersey: John Wiley & Sons.

- Bourdieu, Pierre. 1990. *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.
- Chattu, Vijay Kumar and Georgina Chami. 2020. "Global Health Diplomacy Amid the COVID-19 Pandemic: A Strategic Opportunity for Improving Health, Peace, and Well-Being in the CARICOM Region – A Systematic Review". *Social Sciences* 9 (88): 1–16. <https://doi.org/10.3390/socsci9050088>
- Cohen, Ronald. 1982. "Anthropology and Diplomacy: New Wine, or New Bottles?" In *Anthropological Diplomacy: Case Studies in the Applications of Anthropology of International Relations*, edited by Paul Magnarella, 1–13. Studies in the Third World Societies, 21. Williamsburg, VA: College of William and Mary, Dept. of Anthropology.
- Cohn, Carol. 1987. "Sex and Death in the Rational World of Defense Intellectuals. *Within and Without: Women, Gender, and Theory* 12 (4): 687–718. <https://doi.org/10.1086/494362>
- Constantinou, Costas M., Jason Dittmer, Merje Kuus, Fiona McConnell, Sam Okoth Opondo, and Vincent Pouliot. 2021. "Thinking with Diplomacy: Within and Beyond Practice Theory". *International Political Sociology* 15 (4): 559–587. <https://doi.org/10.1093/ips/olab028>
- Constantinou, M. Costas, Pauline Kerr, and Paul Sharp, eds. 2016. *The SAGE Handbook of Diplomacy*. Los Angeles: Sage Publications.
- De Certeau, Michel. 1984. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Emmanuel de Vienne et Chloé Nahum-Claudel. 2020. "Anthropology and Diplomacy". *Terrain* 73 (avril 2020). 559–587. <https://doi.org/10.4000/terrain.19559>
- Foucault, Michel. 1979. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Foucault, Michel. 2000. „Governmentality“. In *Power: Essential Works of Michel Foucault 1954–1984*, edited by James D. Faubion, Vol. 3, 201–22. Harmondsworth, UK: Penguin.
- Gould-Davies, Nigel. 2013. "The Intimate Dance of Diplomacy: In Praise of Practice". *International Affairs* 6 (13): 1459–1467.
- Henig, David. 2016. "Hospitality as Diplomacy in Post-Cosmopolitan Urban Spaces: Dervish Lodges and Sofra-Diplomacy in Postwar Bosnia-Herzegovina". *The Cambridge Journal of Anthropology* 34 (2): 76–92. <https://doi.org/10.3167/ca.2016.340206>
- Ibañez-Tirado, D. 2016. "Gold Teeth, Indian Dresses, Chinese Lycra and 'Russian' Hair: Embodied Diplomacy and the Assemblages of Dress in Tajikistan". *The Cambridge Journal of Anthropology* 34 (2): 23–41. <https://doi.org/10.3167/ca.2016.340203>
- Kickbusch, Ilona. 2011. "Global Health Diplomacy: How Foreign Policy Can Influence Health". *Bulletin of the World Health Organization* 342 (10): 1–3. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(22\)00583-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(22)00583-9)
- Kickbusch, Ilona and Paulo Buss. 2011. "Global Health Diplomacy and Peace". *Infectious Disease Clinics of North America* 25: 601–610. <https://doi.org/10.1016/j.idc.2011.05.006>
- Kickbusch, Ilona and Christian Erk. 2009. "Global Health Diplomacy: The New Recognition of Health in Foreign Policy". In *Realizing the Right to Health*, edited by Andrew Clapham and Mary Robinson, 517–524. Zurich: Rüffer and Rub.

- Kickbusch, Ilona, Gaudenz Silberschmidt, and Paulo Buss. 2007. "Global Health Diplomacy: The Need for New Perspectives, Strategic Approaches and Skills in Global Health". *Bulletin of the World Health Organization* 85 (3): 230–232. <http://dx.doi.org/10.2471/BLT.06.039222>
- Kickbusch, Ilona, Thomas E. Novonty, Nico Drager, Gaudenz Silberschmidt, and Santiago Alcazar. 2007. "Global Health Diplomacy: Training across Disciplines". *Bulletin of the World Health Organization* 85 (12): 971–973. <http://dx.doi.org/10.2471/BLT.07.045856>
- Labonté, Ronald and Michelle L. Gagnon. 2010. "Framing Health and Foreign Policy: Lessons for Global Health Diplomacy". *Globalization and Health* 6 (10): 1–19. <https://doi.org/10.1186/1744-8603-6-14>
- Lee, Kelley and Richard Smith. 2011. "Global Health Diplomacy?: A Conceptual Review". *Global Health Governance* 5 (1):1–104.
- Magnarella, Paul J., ed. 1982. *Anthropological Diplomacy: Case Studies in the Applications of Anthropology of International Relations*. Studies in the Third World Societies, 21. Williamsburg, VA: College of William and Mary, Dept. of Anthropology.
- Marsden, Magnus, Diana Ibañez-Tirado, and David Henig. 2016. "Everyday Diplomacy: Introduction to Special Issue". *The Cambridge Journal of Anthropology* 34 (2): 2–22. <https://doi.org/10.3167/ca.2016.340202>
- Neumann, Iver. 2016. "Sited Diplomacy". In *Diplomatic Cultures and International Politics: Translations, Spaces and Alternatives*, edited by Jason Dittmer and Fiona McConnell, 79–92. Routledge New Diplomacy Studies. New York: Routledge.
- Neumann, Iver. 2012. *At Home with the Diplomats: Inside a European Foreign Ministry*. Ithaca, NY, and London: Cornell University Press.
- Neumann, Iver. 2010. "Autobiography, Ontology, Autoethnology". *Review of International Studies* 36 (4): 1051–1055. <https://doi.org/10.1017/S0260210510001191>
- Numelin, Ragnar. 1950. *The Beginnings of Diplomacy: A Sociological Study of Intertribal and International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Public Diplomacy Association of America. 2013. "About U.S. Public Diplomacy". [http://pdaa.publicdiplomacy.org/?page\\_id=6](http://pdaa.publicdiplomacy.org/?page_id=6)
- Ruckert, Arne, Ronald Labonté, Raphael Lencucha, Vivienne Runels, and Michelle Gagnon. 2016. "Global Health Diplomacy: A Critical Review of the Literature". *Social Science and Medicine* 155: 61–72. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.03.004>
- Senett, Richard. 2012. *Together: The Rituals, Pleasures and Politics of Cooperation*. New Haven and London: Yale University Press.
- Stepputat, Finn and Jessica Larsen. 2015. *Global Political Ethnography: A Methodological Approach to Studying Global Policy Regimes*. DIIS Working Paper 15 (1): 1–30.
- Vincanne, Adams, Thomas E. Novotny, and Hannah Leslie. 2008. "Global Health Diplomacy". *Medical Anthropology: Cross-Cultural Studies in Health and Illness* 27 (4): 315–323. <https://doi.org/10.1080/01459740802427067>
- Vrasti, Wanda. 2008. "The Strange Case of Ethnography and International Relations". *Millennium. Journal of International Studies* 37 (2): 279–301. <https://doi.org/10.1177/030582980809764>

**Vesna Vučinić Nešković**

Department of Ethnology and Anthropology  
Faculty of Philosophy, University of Belgrade  
vvucinic4@gmail.com

**Katarina Mikljan**

Ethnographic Museum Belgrade  
postakatarinina@gmail.com

*Anthropology of Diplomacy:  
Theory, Practice, and Contemporary Challenges*

This paper explores the theoretical, methodological, and empirical contributions of the anthropology of diplomacy to the study of international relations, emphasizing its relevance in addressing contemporary global challenges. Anthropology of diplomacy highlights Interdisciplinarity, ethnographic approaches, and critical reflections on diplomatic practices, examining key concepts such as diplomatic discourse, everyday diplomacy, and embodied practices. The study sheds light on the application of anthropological methods in global health diplomacy, emphasizing the interconnectedness of health, foreign policy, and national security. The authors analyze how anthropological insights can deepen the understanding of international tensions, negotiation processes, and cross-cultural interactions, ultimately fostering fairer and more peaceful global relations. The paper also examines key debates among scholars in the field and proposes future research directions that could enhance the use of anthropological knowledge in diplomacy.

The study further emphasizes the importance of applying anthropological methods to non-traditional diplomatic settings, such as informal negotiations and local community interactions, which often reveal overlooked dynamics. By integrating perspectives on global health diplomacy, the paper also underscores how health-related challenges can function as critical arenas for fostering international cooperation and redefining power relations. Additionally, it highlights the potential for anthropological approaches to bridge cultural gaps and promote understanding between state and non-state actors. The authors argue that exploring the interplay of cultural norms and diplomatic practices provides valuable insights for addressing contemporary geopolitical challenges. Ultimately, the anthropology of diplomacy offers a unique framework for examining diplomacy as a socially embedded and continually evolving practice, opening new avenues for interdisciplinary collaboration.

**Keywords:** anthropology of diplomacy, everyday diplomacy, diplomatic discourse, global health diplomacy, international relations

*Anthropologie de la diplomatie:  
Théorie, pratique et défis contemporains*

Ce travail explore les contributions théoriques, méthodologiques et empiriques de l'anthropologie de la diplomatie dans l'étude des relations internationales, mettant en relief son importance dans le contexte des défis globaux contemporains. L'anthropologie de la diplomatie accentue l'interdisciplinarité, l'approche ethnographique et le réexamen critique des pratiques diplomatiques, analysant les concepts comme celui du discours diplomatique, de la diplomatie quotidienne et des pratiques diplomatiques établies. Le travail éclaire particulièrement l'application des méthodes anthropologiques dans la diplomatie sanitaire globale, rendant compte du lien entre la santé, la politique extérieure et la sûreté nationale. Les auteurs explorent comment les résultats anthropologiques peuvent contribuer à la compréhension des tensions internationales, des processus négociateurs et des interactions interculturelles, puis à la création des relations globales plus justes et plus pacifiques. Dans le travail sont analysés les principaux débats parmi les chercheurs dans ce domaine et sont proposées les orientations des recherches futures qui pourraient faire avancer l'application des connaissances anthropologiques dans la diplomatie.

**Mots clés:** anthropologie de la diplomatie, diplomatie quotidienne, discours diplomatique, diplomatie sanitaire globale, relations internationales

Primljeno / Received: 13.06.2024

Prihvaćeno / Accepted for publication: 06.12.2024